

Op weg na 'n koherente siening van die taal- en tekspraktyk

Marlene Verhoef & W.A.M. Carstens
Skool vir Tale
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM
E-pos: aftmmv@puk.ac.za
sktwamc@puk.ac.za

Kris van de Poel
Universiteit Antwerpen
ANTWERPEN
E-pos: kris.vandepoel@ua.ac.be

Abstract

Towards a coherent view of language and text practice

The aim of this article is to investigate different possibilities by which generic principles underlying activities associated with the language profession are explored so as to extract uniform fundamentals inherent to all these activities.

The following issues are attended to:

- *An exploration of the underlying historic principles of rhetoric and argumentation in search of the founding principles of current text and language practice.*
- *An investigation of the communication models of Sebeok and Jakobson, as well as of Jakobson's threefold distinction (intralingual, interlingual and intersemiotic translation) as a heuristic basis in the quest for a universal definition and delineation of activities related to text and language practice.*

The article concludes with the view that, despite the fact that more issues need to be clarified, it seems as if sufficient coherence could be located in the underlying principles of all activities related to language practice, thus enabling scholars and practitioners to view language and text practice as a single field.

Opsomming

Op weg na 'n koherente siening van die taal- en tekspraktyk

Die doel met hierdie artikel is om te probeer bepaal of daar, in die ondersoek na verskillende aktiwiteite wat met die taalprofessie geassosieer word, 'n generiese teoretiese grondslag te poneer is wat die basis van die verskillende aktiwiteite vorm.

Die volgende sake kom in hierdie artikel aan die orde:

- 'n Ondersoek na die historiese beginsels van die retorika en die argumentasieleer sodat die verband daarmee met die grondslag van die huidige teks- en taalpraktyk nagespeur kan word.
- 'n Ondersoek van die verskillende kommunikasiemodelle van Sebeok en Jakobson, asook van Jakobson se driedeling (*intralinguisties, interlinguisties en intersemiotiese vertaling*) as heuristiese basis in die soek na 'n universele definisie en afbakening van aktiwiteite wat met die teks- en taalpraktyk te make het.

Die artikel kom tot die slotsom dat, hoewel dit noodsaaklik is dat nog meer helderheid oor sekere sake gekry moet word, dit op hierdie stadium blyk dat genoegsame koherensie in die onderliggende aannames van alle aktiwiteite wat met die taalpraktyk te make het, te vind is om dit vir navorsers en taalpraktisyens moontlik te maak om die taal- en tekspraktyk as enkele veld te sien.

1. Inleiding

Die doel met hierdie artikel is om die taal- en tekspraktyk as sambreelaktiwiteit te verken. In die proses word spesifiek gesoek na definieerbare parameters waardeur die aannames wat die grondslag vorm van verskillende take wat met die taal- en tekspraktyk geassosieer word, op 'n koherente manier beskryf kan word.

Die strewe na hierdie uitkoms word gemotiveer deur die feit dat wetgewing tans in Suid-Afrika opgestel word waardeur die taalprofessies in die land op 'n vaste basis geplaas word. Die totstandkoming van 'n gekonstitueerde beroepsraad waarin vertalers, tolke, terminoloë, leksikografe en teksredakteurs se posisie as taalpraktisyens grondwetlik beskerm word, dra grootliks hiertoe by (vgl. South Africa Language Practitioners' Council Bill, 2000; South Africa, 2000). Die aanname is dan dat, as die voorgestelde gekonstitueerde beroepsraad 'n verskeidenheid aktiwiteite gesamentlik as die taalpraktyk sien, daar ook op 'n manier gesoek behoort te word na koherensie in die begronding hiervan.

Wanneer egter gelet word op die vakdissiplines wat hierdie aktiwiteite ten basis lê, is dit duidelik dat dit mettertyd gebeur het dat elkeen

afsonderlik ontwikkel het as vakwetenskaplike deeldissipline met sy eie teoretiese onderbou en parameters.

As daar vervolgens ook erns gemaak word met die implikasies van die volgende aanhaling van Pym (2000), beteken dit dat dit nou tyd geword het om die hedendaagse taalpraktyk as 'n groter eenheid as net vertaalaktiwiteite te sien:

The (market) demand mostly goes beyond restricted conceptions of translation; it would have more to do with notions such as the 'intercultural management assistant' or 'consultant', the 'language-services provider' or 'information broker', with what has more modestly been termed the 'multitasking translator', or perhaps even with a conscious extension of the IT term 'localization'. *In all these areas, professionals are called upon to do more than just translate.* (Ons kursivering – MV, WAMV, KvD.P.)

Die eis om 'n herdefinisie van taalpraktisyne se tipiese taakomskrywings impliseer vanselfsprekend ook om opnuut te kyk na die onderliggende teoretiese aannames van die taal- en tekspraktyk. En hoewel dit gaan om die soeke na gemeenskaplike grond ten opsigte van aktiwiteite wat as die taal- en tekspraktyk gesien word, gaan dit ook om 'n poging om te bepaal of enige gemeenskaplike teoretiese aannames enigsins 'n invloed het op die praktiese aktiwiteite. Sodoende kan vasgestel word tot watter mate die verbykyk by die vertaalkunde nuwe moontlikhede vir die taal- en tekspraktyk open.

Om by hierdie oorhoofse doelstelling te kom, val die artikel soos volg uiteen:

- Eerstens word ondersoek of die beginsels van die retorika en argumentasieleer sigself as verwysingspunt kan aanbied in die soeke na 'n koherente paradigma vir die taal- en tekspraktyk.
- Daarbenewens word Jakobson (1959) se driedeling, naamlik inter-, intra- en intersemiotiese vertaling, onder die vergrootglas geplaas ten einde te bepaal tot watter mate hierdie standpunt as omvattende teoretiese vertrekpunt kan dien vir alle aktiwiteite wat met die taal- en tekspraktyk te make het. Insgelyks word spesifiek bepaal watter moontlike impak die enkoderings- en dekoderingsfunksies van taal (kyk Sebeok, 1994:114 e.v.), oftewel die sogenaamde modelleringsfunksie van taal, op 'n teoretiese begronding van die taal- en tekspraktyk kan hê.
- Derdens word ondersoek tot watter mate die grondliggende interdissiplinêre aard van die taal- en tekspraktyk en die uitdaging om dit

teoreties iewers in die taalkunde geanker te kry, moontlike antwoorde bied in die afbakening van die taal- en tekspraktyk.

2. Retorika en argumentasieleer

John Locke, 'n taalteoretikus uit die 17de eeu, word algemeen beskou as 'n baanbreker en denker wat hom besonderlik, vanweë sy siening van die onvolkomenheid van taal as instrument, besig gehou het met wyses waarop taal *gebruik* en *verstaan* word sodat die *manier* waarop sprekers/skrywers deur hoorders/lesers verkeerd verstaan word, reggestel kan word (Taylor, 1997:82-83). Volgens Taylor (1997:127) het Locke reeds in 1690 die volgende riglyne opgestel waaraan optimale en doelmatige kommunikasie moet voldoen sodat skrywers/sprekers/senders deur lesers/hoorders/ontvangers verstaan kon word:

- Use no word without knowing what ideas you make it stand for.
- Make sure your ideas are clear, distinct and determinate; and if they are ideas of substances, they should be conformable to real things.
- Where possible, follow common usage, especially that of those writers whose discourse appears to have the clearest notions.
- Where possible, declare the meanings of your words (in particular, define them).
- Do not vary the meanings you give to words.

Hoewel hierdie beginsels waarskynlik generies genoeg is om op elkeen van die taalprofessionele aktiwiteite toegepas te word, en nog net so aktueel en relevant is soos drie eeue gelede, is hulle as sodanig nie genoeg om die taal- en teksprofessie van 'n algemene en ewewigtige teoretiese onderbou te voorsien nie. Daar kan hoogstens 'n saak uitgemaak word dat hierdie stellings as nuttige riglyne dien vir 'n verantwoordbare ingesteldheid teenoor die taal- en tekspraktyk.

Wanneer die tweede beginsel, naamlik die manier waarop duidelike en helder idees geformuleer word, onder oë geneem word, is dit duidelik dat hierdie stelling wesentlik weerklank vind by Howes (1965:4) en Kastely (1997:1-2) se aanname dat die klassieke retorika die basis vorm van alle hedendaagse diskursiewe dissiplines soos die sosiologie, die linguistiek, openbare betrekkinge en die literêre kritiek. Voeg ook daarby Van Zyl (1997:1-2) se aanname dat die retorika as "dinamiese metode" eerder as rigiede kategorisering gesien word en as 'n discipline wat breë kommunikasie in ag neem.

As Kastely (1997:1-2) stel dat die klassieke retorika optree as didaktiese hulpmiddel waardeur mense geleer word om taal optimaal in skriftelike en gesproke tekste te gebruik en te organiseer, word die taal- en tekspraktyk onmiddellik hierdeur in die prentjie gebring. Allereers word algemeen erken dat die taalpraktisy 'n bemiddelende rol speel in die kommunikasieproses tussen sender en ontvanger, en daarom ook verantwoordelik is vir die optimalisering van die kommunikasiepoging (kyk Van den Broeck & Lefevere, 1979:10, Lefevere, 1999:75, Kotzé & Verhoef, 2001:83-4).

Die klassieke retorika is huis ter wille van die didaktiese beginsel, waardeur sprekers/skrywers bewus gemaak word hoe om op die besmoontlike manier te kommunikeer, deur Aristoteles, Cicero en Quintillianus in vyf afdelings/prosesse verdeel, naamlik (1) konsipiëring/ "invention", (2) organisasie/"arrangement", (3) styl of pragmatiese elemente/ "style", (4) geheue/"memory", en (5) voordrag/"delivery" (Kastely, 1997:1-2). Op sigwaarde reeds is die implikasies hiervan vir die taal- en tekspraktyk duidelik: nie net vind dit aansluiting by die kommunikasiekontinuum en die mediërende rol van die taal- en tekspraktisy daarin nie (kyk Lefevere, 1999:75), maar gee dit ook rekenskap van die omvattende mikro- en makrotaalproses in die produksie van gesproke en geskrewe tekste.

Die implikasie is duidelik dat, indien elkeen van die aktiwiteite wat as deel van die taalprofessies gereken word, getoets word aan hierdie vyfdeeling, pertinente aansluiting en toepassing hierby gevind kan word.

Howes (1965:4) se verklaring dat die retorika tradisioneel twee aktiwiteite omvat, naamlik, komposisie/"composition" wat dit het oor die opbou van die diskoers of teks; en retoriek/"rhetoric" wat gaan om 'n analise van die diskoers ten einde begrip vir die teksstruktuur te kweek, staan ook as gemene deler vir aktiwiteite wat met die taal- en tekspraktyk te make het. Nie alleen hou vertalers, tolke, terminoloë, leksikograwe en teksredakteurs hulle met teksstruktuur en teksanalise besig nie, maar in die besonder ook met die teksaanbod as deel van die kommunikasiepoging. Anders gestel, word dit volgens Howes (1965:4) se verklaring van die retorika, naamlik dat dit gaan om tekskomposisie-samestelling en teksaanbod, duidelik daaroor dat hierdie twee afdelings eenduidig in ooreenstemming met die taal- en tekspraktyk gebring kan word. As daar ter wille van die argument aanvaar word dat die taal- en tekspraktyk dui op die taalmediëringsprosesse waardeur sorg gedra word dat die aanvanklike bedoeling van die oorspronklike sender by die eindontvanger van die boodskap uitkom, gaan dit inderdaad om komposisie en analise van die teksstruktuur.

Voeg hierby ook Aristoteles se siening dat die retorika nie primêr gesien word as die kuns van oorreding/persuasion nie, "... but as the art capable of discerning the available means of persuasion in any given case" (aangehaal deur Kastely, 1997:11, en ons kursivering), gee dit ruimte om verskillende teksveranderlikes hierby in aanmerking te neem. Dit is dan dat, onder andere, tekselemente en ander sake eie aan die taal- en tekspraktyk belangrik word vir die kommunikasiepoging. In hierdie verband word byvoorbeeld gedink aan die volgende: teksbou-beginsels, die pasmaak van 'n boodskap vir 'n bepaalde lezerspubliek, die pragmatiek daarvan en die aanwending van verskillende stylsoorte. Trouens, Kastely (1997:12) sê duidelik dat dit juis die betrek van pragmatische elemente soos die teikenpopulasie en hulle behoeftes is (waarby taal-, styl- en tekselemente ingesluit word) wat die retorika van 'n blote manipulatiewe aktiwiteit tot 'n dissipline omvorm.

As die voorafgaande beredenering as grondslag vir die funksionele taal- en tekspraktyk gereken word, is die eerste gevolgtrekking dat die onderskeie subdissiplines/-aktiwiteite binne alle sfere van die taal- en tekspraktyk met stelligheid reeds gebruik maak van die retoriiese beginsels as universele grondslag. Dit word reeds aanvaar dat die vertaalkunde, teksredaksie, tolkwerk, leksikografie en terminografie, vanweë die aard van die onderskeie deeldissiplines, konstant besig is met die verrekening van die vyfdeeling van die klassieke retorika. Gesamentlik daarmee, word dit egter algemeen aanvaar dat Howes (1965) se tweedeling 'n nuttige teoretiese vertrekpunt bied vir alle deeldissiplines van die taalprofessie. Deur die voortdurende toetsing aan die aristoteliaanse vyfdeeling word verseker dat die taalpraktyk om méér gaan as blote taalontvangs of resepsie. Só gesien, word in ag geneem dat elke kommunikasiepoging, van die uitdink van die idee tot die uiteindelike oordrag en ontvangs daarvan, inderdaad as taal- en tekspraktyk gereken kan word. Daarby baat die taal- en tekspraktyk by Howes (1965) se tweedeling van suiwer/toegepas deur die voortdurende verrekening van teorie vs praktyk en die voortdurende inagneming van die heersende tydsgees en tendense in die teorie/praktyk-debat.

3. Kommunikasiemodelle en die semiotiek

Omdat die posisie van die sender sentraal geplaas word, herinner die aristoteliaanse retoriiese elemente, in die besonder die opeenvolgende ordening daarvan, onwillekeurig aan die klassieke kommunikasievloeidiagram. Hierdie kommunikasievloeidiagram is deur Shannon en Weaver (1949:5) ontwikkel en deur veral Jakobson (1971:353 e.v.) geëkspliseer.

Volgens Kotzé en Verhoef (2001:83-4) word dit algemeen aanvaar dat dié kommunikasiemodel 'n sentrale rol vervul in die korrekte verstaan

van die taal- en tekspraktyk omdat die taalpraktisyne as mediator 'n wesentlike rol speel in die manier waarop die bedoelde en ontvangde inligting met mekaar in ooreenstemming gebring word. (Kyk ook Hatim & Mason, 1990:223; Hermans, 1996:2 en Lefevere, 1999:75.)

Omdat dit tot nou toe duidelik is dat kommunikasie en die ordening van die onderskeie kommunikatiewe elemente as basisaannname vir die taal- en tekspraktyk funksioneer, is dit belangrik om verder te kyk na wat teoretici sê oor kommunikasie en watter afleidings daaruit vir die taalprofessies getrek kan word.

Andrews (1999:3) voer aan dat die kommunikasiemodel wat Sebeok ontwikkel het, ooreenkoms toon met dié van Jakobson, hoewel dit veral aandag gee aan interne en eksterne kontekstuele sake wat 'n wesentlike rol in die kommunikasieproses speel. Sebeok (1991:22) verklaar dat eksterne konteks dui op omgewingsveranderlikes wat kommunikasie beïnvloed, terwyl interne konteks slaan op die taalsisteem wat deur vooronderstellings en implikasie 'n invloed op die kommunikasieproses uitoefen.

Die wesentlike uit Jakobson se kommunikasiemodel as algemene grondbeginsel vir die taal- en tekspraktyk is dat die praktisyne (ongeag die domein waarbinne gewerk word) tegelyk as ontvanger en sender optree en áltyd, ongeag of dit vertaalwerk, teksredaksie, tolkwerk of leksikografiese aktiwiteite is, twee kommunikasiestelsels en die verrekening van die verskillende veranderlikes moet beheers. Uit Sebeok (1991) se kommunikasiemodel word dit andersyds duidelik dat sowel die eksterne konteks, met ander woorde die omgewing waarin die kommunikasie plaasvind, as die interne konteks, naamlik die mikro-aanwending van die taal, 'n wesentlike invloed op die kommunikasieproses uitoefen.

Hatim en Mason (1990:236 e.v.) sê dat die taal- en tekspraktyk 'n kernrol beklee in die proses waardeur die kommunikatiewe, pragmatiese en semiotiese sfere gemedieer word. In die uitvoering van hierdie rol is dit daarom belangrik dat taal- en tekspraktisyne eerstehands insig het in die berekening van elkeen van die sfere se ideologiese en kulturele omgewings, en ook in die manier waarop bepaalde taalgemeenskappe die werklikheid interpreteer (kyk Hatim & Mason, 1990:237). By kommunikatiewe mediëring gaan dit primêr om bedoelde en ontvangde inligting met mekaar te korreleer. By pragmatiese mediëring weer gaan dit om die verrekening van bepaalde subtiliteit in die taalgebruik, die verhouding waardeur taal gebruik word en ook die manier waarop die konteks in die taalgebruik in aanmerking geneem word. Daarteenoor duif semiotiese mediëring op die manier waarop die taal- en tekspraktyk

daarin slaag om die onderliggende sosio-ideologiese tekensisteem in die taal- en tekspraktykproses aan te wend.

Dit blyk dus dat, hoewel die aanpassing van Jakobson se kommunikasiemodel vir die vertaalkunde reeds deur Van den Broeck en Lefevere (1979:10) vir die interpretasie van die vertalingsproses daargestel is, dit volgens Demoor *et al.* (1998:3) duidelik is dat hierdie model eweneens bruikbaar is vir die verstaan van die teksredaksionele proses. Trouens, die verdere implikasies hiervan vir die teksredaksionele proses word deur Kotzé en Verhoef (2001:83 e.v.) verduidelik. Daarteenoor word dit uit Schilperoord (1999:110-113) se beredenering duidelik dat ook die teksontwerpproses aan die hand van die kommunikasiemodel verduidelik kan word. En hoewel met stelligheid beweer kan word dat die kommunikasiemodel vir baie méér wetenskaplike aktiwiteite bruikbaar is, bied die klinkklare toepassingswaarde hiervan vir die taal- en tekspraktyk 'n goeie handvatsel vir die soeke na koherensie in die fundering van die talle aktiwiteite wat met die taal- en tekspraktyk geassosieer word. Die akademiese besigwees met kommunikasie impliseer egter ook ánder deeldissiplines, waarvan die semiotiek die voor die hand liggendste is. Hierdie aanname word gemotiveer deur Sebeok (1994:106) se verwysing na Jakobson se verklaring dat die semiotiek inhoudelik gaan om "... the communication of any message whatever ...". Hy voeg ook hierby: "... the exchange of any message whatever and of the systems of signs which underlie them ..." En indien hierby bereken word dat die semiotiek primêr begaan is oor die maniere waarop boodskappe gegenereer, geënkodeer, versend, gedekodeer en geïnterpreteer word en hoedat dié hele semiosis (kommunikasietransaksie) deur die konteks beïnvloed word, huis dán lê die geïmpliseerde band met die taal- en tekspraktyk voor die hand.

In samehang hiermee onderskei Lotman (1990:123) 'n semiotiese ruimte of semiosfeer wat as 't ware as konteksvoorraarde geld vir die bestaan en kreatiewe funksionering van tale, en waarbinne alle kommunikasie plaasvind.

Indien die semiotiek van nog naderby beskou word, kom die waardevolste insig uit die semiotiek vir die taal- en tekspraktyk duidelik na vore op grond van Sebeok (1994:114, 125) se aanname. Hy voer naamlik aan dat taal (en daarom ook taalgebruik) nie bloot verklaar moet word in terme van die kommunikatiewe waarde daarvan nie, maar ook vanuit 'n pertinente modelleringsoogpunt. Sebeok (1994:125) verklaar onomwonde:

(L)anguages – consisting of a set of features that promotes fitness – can best be thought of as having been built by selection for the cognitive function of modelling, and, ... not at all for the message swapping function of communication.

Só gesien, gaan taalgebruik dus primêr nie om betekenisoordrag nie, maar om die wyse waarop geïnkodeer en gedekodeer word en waarop taal 'n wesenlike rol speel in die weerspieëeling van die konseptuele wêrelde van taalgemeenskappe (kyk Dirven & Verspoor, 1999:1).

Dit is dan ook juis hierdie verskille in die konseptuele wêrelde van taalgemeenskappe wat 'n verklaring bied vir Sebeok (1994:118 e.v.) se aanname dat die toepassing van verskillende modelleringstrukture tot 'n variasie in die enkodering en dekodering van tekens in verbale en skriftelike kommunikasie lei.

Min of meer dieselfde gedagtegang word aangetref by Davidson (1984, soos aangehaal deur Hermans, 1996:2) wat aanvoer dat die navors van vertaalcriteria (en by implikasie, taal- en tekspraktykkriteria) uiteindelik slegs maar 'n manier is waardeur beginsels bepaal word vir die neerlê van eiesoortige begripskategorieë en die identifisering van konseptuele skemas binne taalgemeenskappe.

Op sigwaarde geoordeel, lyk dit of Sebeok (1994) se aanname dat taal se funksie allereers dié van modellering is en later eers van kommunikasie, 'n grondliggende basis lê vir die belyning van die taal- en tekspraktyk as koherente aktiwiteit. Die implikasie van dié taalmatige modellering van die werklikheid vir die taal- en tekspraktyk is dat dit in hierdie aktiwiteit en die teorie wat dit ten grondslag lê, nié bloot kan gaan om preskriptive taalkwessies of die najaag van ekwivalensie ten alle koste nie. Deur die siening van taal as modelleringstelsel wat óók kommunikeer, wat kognisie en interaksie en die verrekening van mikro- en makrostrukture en die kontekstuele in aanmerking neem, word dit vir die taalpraktisy moontlik om te fokus op onder andere die volgende: aktiewe én reseptiewe taalvaardighede; die eiesoortige betekenisladings van leksikale items en begrippe in bepaalde taalgemeenskappe; teksbou en teksremediëring; die ontwerp van taaladvies sowel as die toetsing en die toepassing daarvan. Vanweë die feit dat die taal- en tekspraktyk hoofsaaklik deur die toepassing van konseptuele skemas bepaal word, beteken dit prakties dat die mediërende aard daarvan nie primêr as remediëring gesien word nie, maar begrond word deur die modelleraanname van die semiotiek as vertrekpunt te neem.

4. Jakobson se intratalige, intertalige en intersemiotiese vertaling

Die oordra van inligting, of die modellering van die werklikheid in taaltermes, en die ontvangs daarvan, kan teruggevoer word na die Latynse samestelling *trans + pherein* wat letterlik beteken *oor + dra*. Dit is huis 'n inkleding van die "oordrag"-begrip, of die Engelse "transfer", wat die kernvorm van Roman Jakobson se artikel "On linguistic aspects of translation" (1992, oorspronklik gepubliseer in 1959). Hier gaan dit wesentlik om die manier waarop taaltekens geïnterpreteer, vertolk of "oorgedra" word. Jakobson voer aan dat dit by enige interpretasie van taaltekens wesenlik om vertaling gaan: "... the *meaning* of any linguistic sign is its translation into some further, alternative sign" (ons kursivering). Hermans (1996:1) sluit hierby aan deur te sê: "Every act of understanding involves an act of translation of one kind or another."

In aansluiting by die aanname dat die modelleringsaspek van taal die primêre grondslag vorm vir taal- en tekspraktyk, beredeneer hierdie artikel van Jakobson dat die skep van begrip vir enige taaluitings of die behoorlike verstaan daarvan, as 'n vertaalproses met verskillende geleidings gesien moet word.

Reeds aan die begin van die artikel stel Jakobson (1992:144) 'n drieliding voor waarvolgens taaltekens ver-taal en geïnterpreteer kan word:

- *intratalige* vertaling dui op taaltekens wat in dieselfde taal in ander tekens vertaal, benoem of geparafraseer word;
- *intertalige* vertaling of "translation proper" (Jakobson, 1992:144) wat dui op die oordrag van tekens in 'n ander taal;
- *intersemiotiese* vertaling dui op die vertaling of transmutasie van tekens in 'n ander tekensisteem (byvoorbeeld die oordrag van verbale tekens in nieverbale tekens, en andersom).

Daar word toegegee dat dié 1959-artikel van Jakobson al tot heelwat debat gelei het, veral omdat die persepsie bestaan dat Jakobson, deur die woordkeuse "translation proper" voorrang verleen het aan intertalige vertaling ten koste van die ander tipes vertaling (Derrida, 1985; Hermans, 1996). Hoewel die polemiek vir die doel van hierdie argument nie van belang is nie, mag dit 'n verklaring bied vir die voorkeurposisie wat deur die jare aan vertaalkundiges gegee is, bō ander domeine van die taalpraktyk (kyk Todd, 1998:7).

Wanneer dit daarenteen gaan om die soeke na koherensie in die manier waarop tekens in die taal- en tekspraktyk in dieselfde of verskillende

kodes of in verskillende sisteme oorgedra of geïnterpreteer word, staan dit bo alle twyfel vas dat Jakobson se driedeling 'n nuttige vertrekpunt bied. Dit is duidelik dat leksikografiese aktiwiteite, teksredaksie, taalterminologiewerk en teksontwerp wat in een kode werk, *intratalig* van aard is. Tolke en vertalers wat in verskillende taalkodes werk, doen op hulle beurt *intertalige* vertalings. Oudiovisuele vertalers soos skermvertalers en onderskrifskappers ("subtitlers") se insette dui op intersemotiese vertaling. Ook lipsynchronisasievertaling en transmutasie/ vertaling van romans tot films val binne die kader van *intersemiotiese* vertaling.

Só gesien, dui die driedeling van Jakobson nie alleen op die omlyning en afbakening van dié taalprofessionele aktiwiteite wat as die taalpraktyk bekendstaan nie, maar verbrei dit ook die parameters van die taalpraktyk by vertaalaktiwiteite verby. Boonop gee dit geleentheid vir die openlike soeke na koherensie in die begronding, uitvoering en professionalisering van die taalpraktyk. Daarbenewens bied hierdie driedeling 'n geleentheid tot, én noodsaak dit die integrasie van die teoretiese aannames van die verskillende deeldissiplines wat tot nog toe afsonderlik ontwikkel en verfyn is. Dit beteken prakties ook dat Jakobson se driedeling 'n motivering bied vir generiese teoretiese aannames vir die vertaalkunde, tolkwerk, teksredaksie, die skep van onderskrifte, die versameling van terme en die skep van nuwe begrippe.

5. Die interdissiplinêre aard van die taal- en tekspraktyk en die koppeling daarvan met die taalkunde

Hatim (2001:3-4) voer aan dat die ontwikkeling van die vertaalkunde as dissipline as 't ware in die wiele gery is deur die tradisionele afbakening tussen tipiese taalkunde en die verskillende dissiplines waarbinne die vertaalkunde aan die orde kom. Hoewel Hatim (2001:3-4) dit het oor die vertaalkunde, kan met redelike sekerheid aanvaar word dat hierdie aanklag ook waar is van die ander aktiwiteite binne die taal- en tekspraktyk. Die implikasie hiervan is dat die inherente interdissiplinêre aard van die taal- en tekspraktyk ondermyn word en dat grense getrek word óm afsonderlike aktiwiteite wat wesentlik bymekaar hoort, maar sonder dat die onderlinge middelpuntsoekende dinamika verder verken word.

Volgens Munday (2001:9) het die vertaalkunde uit die toegepaste-taalkundeveld gegroei tot 'n volwaardige dissipline met eiesoortige sistematische modelle wat op hulle beurt sekere linguistiese aannames ingesluit en vir eie toepassing aangepas het. Hartmann (2001:32 e.v.) dui nadruklik aan dat die toegepaste taalkunde ook die linguistiese vertrekpunt van die leksikografie, en by implikasie die terminografie,

vorm. Dit word ook uit Malmkjaer (2002:117 e.v.) se beredenering duidelik dat die vertaalkunde tot 'n groot mate afhanklik is van insigte uit die kontrastiewe linguistiek, en ook andersom, dat die kontrastiewe linguistiek teoreties sterk leun op vertalings om bepaalde aannames te verifieer.

Die implikasie is dan dat, as dit van intertalige vertalings à la Jakobson (1959/1992 [1959]) aanvaar kan word, dit ook van toepassing gemaak sal kan word op intratalige en intersemiotiese vertalings.

In hierdie opsig is dit daarom belangrik om toe te gee dat die taal- en tekspraktyk gesamentlik as 'n koppelvlakdissipline met verskillende fasette gesien behoort te word. Die taal- en tekspraktyk behoort ook op 'n interdissiplinêre wyse nagevors te word en moderne toepassings soos die korpuslinguistiek kan as primêre metodologie aangewend word (Munday, 2001:191).

6. Koherensie in die grondliggende aannames van die taal- en tekspraktyk?

Die doel met hierdie artikel was om die taal- en tekspraktyk as sambrelterm te verken en spesifiek te soek na definieerbare teoretiese parameters waardeur aktiwiteite wat met die taal- en tekspraktyk geassosieer word, se aannames beskryf kan word. En omdat dit nooit 'n oogmerk was om teorieskeppend te werk te gaan nie, is daar sekerlik steeds meer vrae as antwoorde wanneer dit gaan om die teoretiese afbakening van aktiwiteite wat as onderdele van die taalprofessie bestempel word.

Dit word uit die voorafgaande beredenering redelik seker dat sekere aannames wat onderskeidelik van taalprofessionele aktiwiteite waar is, ook van toepassing gemaak word op die ander deelaktiwiteite en sodoende hiervan 'n koherente aktiwiteit maak.

Dit behoort uit die argument duidelik te word dat die volgende gemene delers in dié verband onderskeibaar is:

- Dit is eerstens seker dat die beginsels van die klassieke retorika en argumentasieleer hulself gemaklik aanbied as oorkoepelende verwysingspunt in die soeke na 'n koherente paradigma vir die taal- en tekspraktyk. Uit Howes se verklaring van die retorika as teksbou, teksanalise en teksaanbod word dit duidelik dat alle aktiwiteite wat met die taalprofessie geassosieer word, hulself wesentlik hiermee bemoei.

- Die feit dat dit deurgaans in die taal- en tekspraktyk gaan om die mediëring van bedoelde en ontvangde inligting en die manier waarop taalgebruik ingespan en/of verander word om die kommunikasiepoging te optimaliseer, maak die verskillende kommunikasiemodelle, bruikbaar as basisaannname van die taal- en tekspraktyk. Hierdie modelle sluit onder andere in dié wat oorspronklik deur Shannon en Weaver ontwikkel is en deur Sebeok en Jakobson uitgebrei is,.
- Die aansname van die semiotiek, naamlik dat taal primêr 'n modelleringsfunksie vervul, werk verhelderend en werp lig op die afbakening van die taalpraktyk omdat kommunikasie (in gesproke of geskrewe vorm) gebruik word om die omgewing te verreken in die kommunikasieproses en as vormgewende konstruk op te tree. Om hierdie rede word dit moontlik om te stel dat die taalpraktyk en die teorie wat aan sy wortels lê, dit nie primer het om om preskriptive taalkwessies of die najaag van ekwivalensie ten alle koste nie. Hierdie modelleringsgedagte maak dit moontlik dat die taalpraktyk as 'n koherente aktiwiteit gesien word waar kommunikasie, aan die hand van aktiewe en reseptiewe taalvaardighede, bewerkstellig word. Kommunikasie impliseer onder andere die volgende: konseptualisering, kognisie, die interaksie van mikro- en makrostrukture en die konteks.
- Jakobson (1959) se verduideliking dat betekenisoordrag primêr 'n vertaal-aksie impliseer wat in drie soorte uiteenval, is wesentlik vir die teks- en taalpraktyk. Sy driedelige interpretasie van die tipes betekenisoordrag het bepaalde heuristiese waarde en werk verhelderend ten opsigte van die indeling van taal- en tekspraktykaktiwiteite.
- As basisaanname word die volgende gestel:
 - die taal- en tekspraktyk is per definisie 'n interdissipline wat op verskillende insigte uit verskeie dissiplines steun.
 - Die taal- en tekspraktyk kan ook slegs optimaal as navorsingsterrein ontgin word indien daar op interdissiplinêre wyse te werk gegaan word.

7. Sintese

Hoewel daar ter aanvang gestel is dat 'n paar redes genoem kan word wat die soek na koherensie in die taal- en tekspraktyk noodsaak, is dit sekerlik so dat Pym (2000) se verwysing na die huidige markbehoefte aan taalpraktisyens en die herdefiniëring van hul taakomskrywings, 'n bepaalde dwingende rede vorm waarom die afbakening van parameters en aannames vir die taal- en tekspraktykparameters noodsaaklik geword

het. Binne die Suid-Afrikaanse verband is dit egter duidelik dat die voorgestelde totstandkoming van 'n gekonstitueerde beroepsraad vir taalpraktisys bepaal ook as motivering optree vir die soek na 'n enkele generiese teoretiese onderbou vir tipiese taalprofessionele aktiwiteite.

Vir die doel van hierdie artikel word die gestelde vier gevolgtrekkings in die vorige afdeling gestel as die breë teoretiese onderbou van die taal- en tekspraktyk as koherente aktiwiteit.

Soos dit aanvanklik gestel is, impliseer die poging wat met hierdie artikel aangewend is, dus onder andere die volgende:

- om die taal- en tekspraktyk as entiteit te omlyn;
- om na te speur óf enige gemeenskaplike teoretiese aannames die praktiese aktiwiteite hiervan rig;
- om aan te dui tot watter mate die verbykyk by die tradisionele afbakening van die onderskeie deelaktiwiteite nuwe moontlikhede vir die taal- en tekspraktyk open.

Hoewel toegegee word dat alle vrae in dié opsig nie beantwoord is nie, is ons seker dat met hierdie artikel 'n tree gegee is op die pad na die begronding en optimalisering van die taalprofessie.

Bibliografie

- Andrews, E. 1999. Lotman's communication act and semiosis. *Semiotica*, 126(1/4):1-15.
- Demoor, M., Lernout, G. & Van Peteghem, S. (eds.) 1998. *Editing the text: Essays presented at the tekst/texte/text-conference, Ghent, Belgium, 1995*. Tilburg : Tilburg University Press.
- Derrida, J. 1985. Roundtable on translation. In: McDonald, C. (ed.) *The ear of the other. Otobiography, transference, translation, texts and discussions with Jacques Derrida*. New York : Schocken. p. 93-161.
- Dirven, R. & Verspoor, M. (reds.) 1999. *Cognitieve inleiding tot taal en taalwetenschap*. Amersfoort : Acco.
- Hatim, B. & Mason, I. 1990. *Discourse and the translator*. London : Longman.
- Hatim, B. 2001. *Teaching and researching translation*. Harlow : Longman.
- Hermans, T. 1996. *Translation's other*. London : University College, London. (Inaugural lecture, 19 March.)
- Howes, R.F. 1965. *Historical studies of rhetoric and rhetoricians*. New York : Ithaca.
- Jakobson, R. 1992 [1959]. On linguistic aspects of translation. In: Schulte, R. & Biguenet, J. (eds.) *Theories of translation: an anthology from Dryden to Derrida*. Chicago : University of Chicago Press. p. 144-151.
- Jakobson, R. 1971 [1964]. Linguistics and poetics. In: Sebeok, T.A. (ed.) *Style in language*. Massachusetts : MIT. p. 350-377.
- Kastely, J.L. 1997. *Rethinking the rhetorical tradition: from Plato to postmodernism*. New Haven, Conn. : Yale University Press.

- Kotzé, A. & Verhoef, M. 2001. Die teksversorger as spookskrywer: Die teorie en die professie onder die loep. *Literator*, 22(2):77-90, Aug.
- Lefevere, A. 1999. Composing the other. In: Bassnett, S. & Trivedi, H. (eds.) *Post-colonial translation: theory and practice*. London : Routledge. p. 75-94.
- Lotman, Y.M. 1990. *Universe of the mind*. (Transl. by A. Shukman.). Bloomington : Indiana University Press.
- Malmkjaer, K. 2002. Translation and linguistics: what does the future hold? In: Riccardi, A. (ed.) *Translation Studies: Perspectives on an emerging discipline*. Cambridge : CUP. p. 111-119.
- Munday, J. 2001. *Introducing translation studies: theories and applications*. London : Routledge.
- Pym, A. 2000. Globalization and segmented language services. (Oorspronklik gepubliseer in *Facköversättaren* (Göteborg) 10/6 (1999). Beskikbaar op internet:<http://www.ice.urv.es/trans/sociolinguistic/segmentation.html>] Toegang: 4 Julie 2002.
- Schilperoord, J. 1999. Air miles, taalbeheersing en taalgebruik. *Taalbeheersing*, 21(2):99-122.
- Sebeok, T. 1991. *A sign is just a sign*. Bloomington : Indiana University Press.
- Sebeok, T.A. 1994. *An introduction to semiotics*. London : Pinter Publishers.
- Shannon, C.E. & Weaver, W. 1949. *The mathematical theory of communication*. Urbana : University of Illinois Press.
- South Africa. 2000. *Language Practitioners' Council Bill, 2000*. Unpublished Draft.
- Taylor, T.J. 1997. *Theorizing language*. Oxford : Pergamon.
- Todd, J. 1998. Pursue that way of fooling, and be damn'd: editing Aphra Behn. In: Demoor, M., Lernout, G. & Van Peteghem, S. (eds.) *Editing the text: Essays presented at the tekst/texte/text-conference, Ghent, Belgium, 1995*. Tilburg : Tilburg University Press. p. 7-18.
- Van den Broeck, R. & Lefevere, A. 1979. *Uitnodiging tot de vertaalwetenskap*. Muiderberg : Coutinho.
- Van Zyl, D. 1997. Die retorika en die Afrikaanse historiese roman. Stellenbosch : Universiteit van Stellenbosch. (*Annale*, 1997(2.))

Kernbegrieppe:

kommunikasiemodelle
modelleringsfunksie van taal
semiotika
taal- en tekspraktyk

Key concepts:

language and text practice
modelling function of language
models of communication
semiotics

